

ΕΥΜΑΘΙΟΣ Ο ΦΙΛΟΚΑΛΗΣ

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

«Ἡ νῆσος τῆς Κρήτης οὐδέποτε ὑπῆρξε θέμα», λέγει ὁ Rambaud καὶ ἐπαναλαμβάνει ὁ Schlumberger ἐν τῇ Σιγίλλογραφίᾳ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Πρὸ τοῦ ἔτους 824 ἡ νῆσος ἦτο ἀπλῆ ἐπαρχία, περὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἀράβων, περὶ τὸ 961 ἀνεκτήθη ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καὶ κατὰ τὸ 1204 περιέπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Φράγγων. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων χρονικῶν ὁρίων, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 961 μέχρι τοῦ 1204 ἡ Κρήτη, ἂν καὶ μεγάλη καὶ σπουδαία ἐπαρχία, δὲν παρουσιάζετο ὡς θέμα, ἀλλὰ ἐφαίνετο διοικουμένη ὑπὸ ἐνὸς Κατεπάνω, εἶχε δὲ προσκολληθῆ εἰς τὴν μεγάλην πραιτωρίαν, ἣτις συνενοῦσα ἐν ἑαυτῇ τὰ δύο θέματα Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου διφκεῖτο ὑπὸ πραιτόρων ἢ προπραιτόρων¹.

Τὸ ἐσφαλμένον τῆς ἀντιλήψεως ταύτης τοῦ Rambaud κατέδειξεν ἐσχάτως ὁ Κ. Κωνσταντόπουλλος, ὅστις ἐδημοσίευσεν ἐν μολυβδόβουλλον Βασιλείου, πατρικίου καὶ στρατηγοῦ Κρήτης² καὶ ἀπέδειξεν οὕτως ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ἡ Κρήτη νὰ μὴ ἀπετέλει θέμα, ἀφ' οὗ ἡ πολὺ μικροτέρα καὶ ἀσημοτέρα Κεφαλληνία μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν νήσων ἀπετέλει αὐτοτελὲς τοιοῦτον μνημονεύμενον ἤδη ὑπὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου.

Ἐκ τῆς συγκρίσεως πρὸς ἄλλο ὕλικόν ὁ Κωνσταντόπουλλος χρονολογεῖ τὸ μολυβδόβουλλον εἰς τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα, ὥστε δύναται νὰ θεωρηθῆ βέβαιον, ὅτι μετὰ τὴν ἀνάκτησίν της ὑπὸ Νικηφόρου Φωκᾶ ἡ νῆσος ἀπετέλεσεν ἴδιον θέμα ἀμέσως ἢ ὀλίγον βραδύτερον. Ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη νέα ἐπιγραφή οὐ μόνον ἐπιβεβαιοῖ ὀριστικῶς τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ καὶ παρέχει ὡς ἔγγιστα τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ Κρήτη ἔπαυσε νὰ εἶναι θέμα.

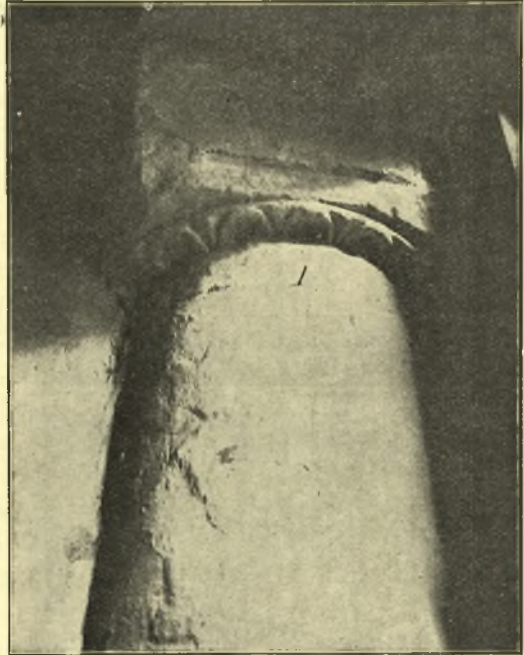
Ἡ ἐπιγραφή εἶναι κεχαραγμένη ἐπὶ σπονδύλου κίονος ἐκ λευκοποῦ μαρμάρου (εἰκ. 1). Ἰσως ἐπρόκειτο καὶ περὶ μονολίθου κίονος, ἀλλ' ὅπως οὗτος εἶναι νῦν ἐντετοιχισμένος, εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνη τις περισσότερα πράγματα. Ἐπίσης φαίνεται ὅτι μόνον τὸ ἐμπρόσθιον ἡμισυ τῆς προσόψεως τοῦ κίονος διατηρεῖται, ἐν ᾧ τὸ ὀπισθεν ἡμισυ εἶναι ἀποκεκρουμένον. Ἐπ'

¹ Schlumberger, Sigillographie κλπ. σελ. 189.

² Βυζαντινὰ μολυβδόβουλλα, συλλογὴ Α. Σταμούλη, 1930 σ. 17 ἀρ. 87 καὶ κυρίως ἐν Ἐπετηρίδι τῆς Ἑταιρ. τῶν Βυζ. Σπουδῶν 6, 1929, 316 ἐξ. Τὰς πρώτας ἀμφιβολίας εἶχεν ἡδὴ ἐγείρει ὁ ἀείμνηστος συνάδελφος Στέφανος Ξανθοῦδιδης, ἐπὶ τῇ βάσει μιᾶς ἀβεβαίας βούλλας Στεφάνου στρατηγοῦ (Byz. Zeitschrift 18, 176 ἐξ.).

ἴσης δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ ἀσφαλές, ὅτι τὸ ἐπικαθήμενον κιονόκρανον ἀνήκεν ἀρχικῶς εἰς τὸν κίονα. Ἡ ποιότης τοῦ μαρμάρου εἶναι διαφορετικὴ (λευκοτέρα), μόνον δὲ τὸ φυλλοειδὲς κόσμημα μετὰ τοῦ ὑπερκειμένου λεπτοῦ ἄβακος εἶναι μαρμάρινον. Τὸ τεμάχιον, τὸ ὁποῖον κάτωθεν τοῦ φυλλοειδοῦς κοσμήματος συνδέει ταῦτα πρὸς τὸν κίονα, καθὼς καὶ ὁ ὑπερκείμενος ὀγκώδης ἄβαξ σύγκεινται ἐκ μικρῶν λίθων καὶ ἀσβέστου.

Τοσαῦτα περὶ τοῦ κίονος, ὅστις νῦν εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ «κουρείου τῶν κυνηγῶν» Ἐμμ. Τσολαῖνου ἐντετειχισμένος, ἐν τῇ συνοικίᾳ Ἀραστᾶ τῆς πόλεως Ἡρακλείου. Χάρις εἰς τὸν λεπτομερῆ χαρακτῆρα τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Werdmüller (ἐκπονηθέντα τῷ 1667) γνωρίζομεν ὅτι ἔκτοτε ἤδη ὑπῆρχεν ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου ἐκκλησία, ἣτις σημειοῦται ὑπὸ τὸ ὄνομα *Madonnina*. Ἡ αὐτὴ ἐκκλησία ἐκαλεῖτο καὶ *S. Maria di Piazza* καὶ *Maria dei Miracoli*, σημειοῦται δ' ἐν τοῖς καταλόγοις ἄλλοτε ὡς λατινικὴ καὶ ἄλλοτε ὡς ἑλληνικὴ ἐκκλησία¹. Εἶχε τὸ ἀπλοῦν σχῆμα βασιλικῆς, ἥτοι ἦτο ὀρθογώνιον οἰκοδόμημα (ἄνευ κόγχης) καὶ διηρεῖτο εἰς τρία διὰ δύο σειρῶν τετραγώνων πεσσῶν². Μετὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ ἐκκλησία μετεβλήθη εἰς τζαμί ὑπὸ τὸ ὄνομα Ρεῖσοῦλ Κουττάβ Χατζῆ Χουσεῖν ἐφέντη ἢ συνηθέστερον Ἀραστᾶ, ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον καὶ μέχρι σήμερον εἶναι γνωστὴ ἡ συνοικία. Μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν κατόπιν τοῦ Μεγάλου πολέμου τὸ τζαμί περιέπεσεν εἰς ἀχρησίαν, πρὸ ὀλίγου δὲ καιροῦ ὑποστὰν μεταρρυθμίσεις μετεβλήθη εἰς μαγαζεῖα καὶ ἠνοίχθη δι' αὐτοῦ στοὰ πρὸς τὴν ἀγοράν. Κατὰ τὰς μεταρρυθμίσεις ταύτας ἦλθεν

Εἰκ. 1. Ὁ κίον ὁ ἐντετειχισμένος ἐντὸς τῆς ἐν Ἡρακλείῳ ἐνετικῆς ἐκκλησίας *Madonnina*.

¹ Ἴδ. G. Gerola, *Monum. Veneti di Creta* II, 157.

² Ἴδ. τὸ σχέδιον καὶ εἰκόνα ταύτης παρὰ Gerola, *Ἐνθ' ἄ.* σ. 158-9.

εις φῶς ὁ κίων μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς, ὅστις εἶναι ἐνεκτισμένος εἰς τὸ πρῶτον ἀριστερὰ μετακίονιον διάστημα¹.

Κατὰ ταῦτα εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίζωμεν, ἂν ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Μαρωνίνας ὑπῆρχεν ἄλλη παλαιότερα βυζαντινὴ ἐκκλησία ἢ ἂν, ὅπερ τὸ πιθανώτερον, ὁ κίων μετεφέρθη ἄλλοθεν ἐκεῖ κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς. Καὶ ἤδη ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐπὶ τούτου ἐπιγραφὴν (εἰκ. 2).

Εἰκ. 2. Ἡ ἐπὶ τοῦ κίονος ἐπιγραφὴ,

στίχου μόνον Μ δύναται νὰ εἶναι κατὰ τὸ σωζόμενον ἵχνος, ὥστε ἡ ἀνάγνωσις Εὐμάθιον εἶναι ἀσφαλῆς. Ἡ χρῆσις τοῦ σταυροῦ, ἢ ἐπίκλησις «Κύριε βοήθει...» κλπ. καὶ καθόλου ἢ διάταξις τῆς ἐπιγραφῆς ὑποδεικνύουσιν ἀμέσως χρονολογικὸν *terminus post quem* τὴν 10^{ην} καὶ 11^{ην} ἑκατονταετηρίδα². Ἡ ὀρθογραφικὴ ἀκαταστασία (ὁ χαρακτὴς ἔχει ἀπόλυτον προτίμησιν πρὸς τὸ ι) καὶ τὸ ἀκανόνιστον τῶν γραμμάτων ἐπιτρέπουσι νὰ κατέλθωμεν ἔτι περισσότερον πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς 12^{ης}.

¹ Ἐγὼ τότε (1928-29) ἀπουσίαζον εἰς Γερμανίαν. Ὁφείλω καὶ ἐντεῦθεν νὰ ὁμολογήσω χάριτας πρὸς τὸν ἐν Ἡρακλείῳ καθηγητὴν κ. Ἐλευθ. Ἀλεξίου, ὅστις μοῦ ὑπέδειξε τὴν ὑπαρξίν τῆς ἐπιγραφῆς καὶ καθ' ὅλου ἔδειξε μέγα ἐνδιαφέρον.

² Κ. Κωνσταντινοπούλου, Βυζ. Μολυβδόβουλλα σελ. 8.

Ἐκατέρωθεν τοῦ κάτω σκέλους ἐγχαράκτου σταυροῦ (ῦψος 0,26 πλάτος 0,16) εἶναι κεχαραγμένα τὰ γράμματα:

————— Τ
 CΕ ΒΝΙΘ | ΔΥΛΟΝCΥ
 ΥΛΘΙΟΝ ΠΡΟΤΟCΠΑ
 \ΡΙΟΝΙCΕ CΤΡΑΤΙΓΟΝ
 ΙΤΙC

Κ(ύρι)ε βοίθι τ(ὸν) δοῦλον σου
 [Εὐμ]άθιον προτοσπα
 [θά]ριον κέ στρατιγόν
 [Κρ]ίτις.

Ἄριστερὰ ὁ κίων εἶναι τεθραυσμένος, ἀλλὰ δὲν λείπουν περισσότερα ἀπὸ δύο γράμματα ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐκάστου στίχου. Τὸ πρὸ τοῦ Α γράμμα ἐν ἀρχῇ τοῦ δευτέρου

Ὁ συνδυασμὸς Πρωτοσπαθάριος-στρατηγὸς ἀπαντᾷ ἐπὶ μολυβδοβούλων τῆς 10^{ης}-12^{ης} ἑκατονταετηρίδος¹, ἐν ᾧ εἰς τὸ ἐν ἀρχῇ μνημονευθὲν μοναδικὸν τοιοῦτον τοῦ στρατηγοῦ Κρήτης ἀναγράφεται ὁ τίτλος Πατρικίος-στρατηγός.

Εὐτυχῶς βοηθοῦμεθα εἰς τὸν ἀκριβέστερον χρονολογικὸν καθορισμὸν τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς ἐκ τοῦ καὶ ἄλλοθεν γνωστοῦ Εὐμαθίου, διότι ἄνευ σχεδὸν ἀμφιβολίας εἶναι τὸ αὐτὸ περίφημον πρόσωπον, τοῦ ὁποῦοι σφύζονται τέσσαρα ἢ πέντε μολυβδόβουλλα, καὶ πλὴν τούτου ἀναφέρεται συχνότατα εἰς τὴν Ἀλεξιάδα Ἀννης τῆς Κομνηνῆς. Ἡ ἀκμὴ τοῦ Εὐμαθίου συμπίπτει οὕτω πρὸς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς μακρᾶς ὕβρετοῦς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Α (1081-1118). Δέκα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως, (περὶ τὸ 1108), ὁ Εὐμάθιος ἀποδύεται εἰς σκληροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Τούρκους τῆς Μ. Ἀσίας, τὰ στίφη τοῦ ἐμίρου τῆς Καππαδοκίας, τοὺς ἀτάκτους τῆς Κύπρου κλπ.² Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ἢ μᾶλλον ὀλίγον πρότερον, παρουσιάζεται μὲ πολὺν μεγάλους τίτλους καὶ ἐν τῇ Ἀλεξιάδι καὶ ἐπὶ δύο μολυβδοβούλλων, τὰ ὅποια ἐπομένως ἀνήκουσιν εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς ζωῆς του. Τὸ ἐν ἐκ τούτων, δημοσιευθὲν ὑπὸ Mor dtmann³, φέρει τὴν ἐπιγραφὴν: Εὐμαθίω Μαγίστρω, Μεγάλω δονκὶ καὶ Πραίτωρι Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου τῷ Φιλοκάλλη. Ἔτερον μετὰ τῶν αὐτῶν ὑψηλῶν τίτλων ἐδημοσίευσεν ὁ Schlumberger⁴. Ὑπῆρξεν ὅμως προγενεστέρα ἐποχὴ, καθ' ἣν ὁ Εὐμάθιος δὲν εἶχεν ἔτι ὑψωθῆ εἰς τὰ ἀνώτατα ταῦτα ἀξιώματα. Ὑπάρχουσι δύο ἄλλα μολυβδόβουλλα⁵, ὅπου οὗτος μνημονεύεται ὡς Κουροπαλάτης εἰς τὸ ἐν καὶ ὡς Μάγιστρος εἰς τὸ ἕτερον, τὸ ἴσως καὶ παλαιότατον πάντων. Διὰ τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς κερδίζομεν ἕνα ἔτι τίτλον τῆς πρώτης τοῦ Εὐμαθίου σταδιοδρομίας, τὸν τοῦ στρατηγοῦ Κρήτης. Ἡ ἐποχὴ αὕτη πρέπει νὰ εἶναι τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου, περίπου ἢ περίοδος 1090-1100. Οὕτω κερδίζομεν ἐπὶ τῇ βάσει μόνων τῶν ἐπιγραφῶν πλήρη εἰκόνα τῆς ἐξελίξεως τοῦ Εὐμαθίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον εἶχε κάμει ἐντύπωσιν ἤδη εἰς τὸν Schlumberger.

Ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς Κρήτης, δυνάμεθα τώρα πλέον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς οὐ μόνον νὰ βεβαιώσωμεν ἀπολύτως τὴν ὑπαρξίν του, ἀλλὰ καὶ νὰ γνωρίζωμεν ὡς ἔγγιστα τοὺς χρόνους τῆς καταργήσεώς του. Εἰς ἐν ἔγγραφον τῆς βιβλιοθήκης τῆς μονῆς Πάτμου, χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1192⁶, ἀναφέρεται πάλιν ὁ Εὐμάθιος φέρων τοὺς μεγάλους τίτλους τῆς ἐξελίξεώς του, ἐνῶ παραλλήλως μνημονεύεται καὶ εἰς Κατεπάνω τῆς

¹ Κωνσταντόπουλλος, Ἐνθ' ἄ. 9 ἀρ. 53, 20 ἀρ. 97 (Θράκης καὶ Πελοποννήσου).

² Schlumberger, Ἐνθ' ἄ. σ. 190.

³ Rev. Arch. 1877, II, 47, ἐξ.

⁴ Sigillographie 190.

⁵ Schlumberger, Ἐνθ' ἄ. σελ. 190.

⁶ Πανδώρα, Φεβρ. 1861, ἀρ. φύλλου 454 καὶ Schlumberger, Ἐνθ' ἄ. 189.

Κρήτης, ξεαρτώμενος ἐκ τῆς Πραιτωρίας Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου. Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν εἶναι ἀπλοῦν καὶ καθαρὸν. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς δημοσίας ζωῆς τοῦ Εὐμαθίου ἡ Κρήτη ἀποτελεῖ ἔτι ἐν θέμα ἐκ τῶν ἀσημοτέρων, ὡς φαίνεται, ὅπου στέλλεται καὶ οὗτος, ἵνα δημιουργήσῃ τὴν σταδιοδρομίαν του. Ὀλίγον βραδύτερον, καθ' ἣν ἐποχὴν συναντῶμεν τὸν αὐτὸν Εὐμάθιον Πραιτώρα καὶ Μέγαν δούκα Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, βλέπομεν ταῦτο-χρόνως ὅτι ἡ Κρήτη ὑπάγεται ὑπὸ τὴν πραιτωρίαν αὐτήν. Ἐπομένως ἔπαυσε νὰ εἶναι θέμα, ἢ νῆσος. Ὁ ἐν τῷ μνημονευθέντι μολυβδοβούλλῳ τῷ δημοσιευθέντι ὑπὸ Κωνσταντοπούλλου στρατηγὸς Βασίλειος εἶναι κατ' ἀνάγκην προγενέστερος τοῦ Εὐμαθίου, ὅστις ὑπῆρξεν ἐν τῇ νεότητί του ὁ τελευταῖος τῆς Κρήτης στρατηγός. Ὁ νέος τίτλος μὲ τὸν ὁποῖον παρουσιάζεται, Μέγας δούξ, εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τὸ «μέγας ναύαρχος», praefectus classis. Ἐπομένως, ὡς συμπεραίνει ὁ Schlumberger¹, ὁ πραιτώρ Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου θὰ ἦτο καὶ ἀρχηγὸς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου. Οὕτως ἐρμηνεύεται πῶς τὸ θέμα τῆς Κρήτης προσηρτήθη εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην ναυτικὴν ἀρχήν, καὶ πῶς ἡ νῆσος ξεαρτᾶται ἐν τῷ ἐγγράφῳ τῆς Πάτμου παρὰ τῆς πραιτωρίας τῆς Πελοποννήσου².

Λέον τέλος νὰ μὴ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον τὸ γεγονός, ὅτι ἐπὶ τῆς ἡμετέρας ἐπιγραφῆς ὁ Εὐμάθιος δὲν φέρει τὴν προσωνυμίαν Φιλοκάλῃς. Προφανῶς προσέλαβε αὐτήν σὺν τῇ ἀναπτύξει τῆς προσωπικότητός του, διότι φαίνεται ἀπίθανον (ἂν καὶ οὐχὶ ἀποκεκλισμένον ἐντελῶς) νὰ παραδεχθῶμεν δεύτερον πρόσωπον φέρον τὸ αὐτὸ ἀσύνηθες ὄνομα κατὰ τὴν ἐποχὴν εἰς ἣν εὐρισκόμεθα. Ἐγὼ τοῦλάχιστον, δι' ὧν μέσων διαθέτει ἡ βιβλιοθήκη τοῦ μουσείου Ἡρακλείου, δὲν ἠδυνήθην νὰ πιστώσω διὰ δευτέραν φορὰν τὸ ὄνομα Εὐμάθιος.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ Εὐμαθίου ἐν Ἀσίᾳ χρονολογοῦνται, ὡς ἐλέχθη, περὶ τὸ 1108. Μέγας δούξ Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου θὰ ἦτο ὀλίγον πρότερον, ἄς εἴπωμεν περὶ τὸ 1100. Τότε λοιπὸν θὰ κατηγορήθη τὸ θέμα τῆς Κρήτης, τοῦ ὁποῖου ὀλίγα ἔτη προηγουμένως ὁ αὐτὸς Εὐμάθιος ἦτο στρατηγός.

Ἡ εὐσέβεια τοῦ Εὐμαθίου, ἣτις πιστοῦται καὶ ὑπὸ τῆς ἐκ μέρους του συνεισφορᾶς κίονος εἰς μίαν ἐκκλησίαν τῆς Κρήτης, ἦτο ἐν τῶν πολλῶν προτερημάτων, τὰ ὁποῖα συνέτειναν εἰς τὴν ταχεῖαν σταδιοδρομίαν του παρὰ τὸ ἀπόλεμον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Διότι εἰς μίαν ἀπὸ τὰς πολλὰς περικοπὰς τῆς Ἀννης περιγράφεται ὅτι «οὔτε τόξον καὶ νευρὰν ἐπὶ μαζὸν ἔλκειν ἤδει οὔτε

¹ Ἐνθ' ἄ. 189.

² Δυστυχῶς δὲν μοῦ εἶναι δυνατόν νὰ ἴδω τὸ ἐγγράφον τῆς Πάτμου. Ἡ διδομένη χρονολογία τούτου παρὰ Schlumberger (1192) δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὰ πράγματα, διότι ὁ Εὐμάθιος θὰ εἶχε ἀποθάνει. Ἐπομένως ἡ τὸ ἐγγράφον ἀναφέρεται εἰς προγενέστερα γεγονότα ἢ ἡ χρονολογία εἶναι ἐσφαλμένη (1092 ἀντὶ 1192:).

θυρεῶ σκέπεσθαι». Κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως ἦτο «δεινότατος, λόχους τε ἐφιστᾶν καὶ διὰ παντοίων μηχανημάτων τοὺς πολεμίους ἠττᾶν» ἔτι δὲ «ἐπηβολώτατος καὶ τῶν ἐπιφανῶν οὐ γένει μόνον, ἀλλὰ καὶ φρονήσει τῶν πολλῶν διαφέρων, ἔλευθέριος καὶ γνώμην καὶ χεῖρα, πιστὸς μὲν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τοὺς φίλους, πρὸς δὲ τοὺς δεσπότης εὐνοὺς εἶπερ τις καὶ ἄλλος¹...»

Πλεονεκτήματα τῆ ἀληθεία, τὰ ὁποῖα δὲν συνήντα τις πάντοτε παρὰ τοῖς ἀξιωματούχοις τῆς βυζαντινῆς ἀρχῆς.

Ἡράκλειον, Σεπτέμβριος 1930.

ΣΠΥΡ. Ν. ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ

¹ Ἀλεξιάδος βιβλ. 14, 1 D.